

AȘA-ZISA „LIMBĂ MOLDOVENEASCĂ” ÎN VIZIUNEA PROFESORULUI EUGEN COȘERIU

Cristina VULPE

Catedra Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică

La langue représente le feu toujours veillant de la Patrie. A la fois avec l'extinction de ce feu la Patrie meurt aussi. Les linguistes en tête avec Coseriu ont milité pour l'instauration de la vérité dans la République de Moldova et spécialement dans la dénomination correcte de la langue d'État.

*Nu cunosc un dar mai frumos din partea
unui musafir străin, decât acela de
a-mi elogia țara în limba casei mele.
Gr. Vieru*

Limba – acest întâi „mare poem al unui popor”, după cum afirma L. Blaga, menține viața pe pământ, fiind unul din componentele sale principale, ca apa, soarele, aerul etc. Ea reprezintă focul mereu veghetor al Patriei. Odată cu stingerea acestui foc, moare și Patria. Multe au fost războaiele purtate pentru apărarea țării, dar și mai multe pentru păstrarea limbii, căci, dacă a fost cucerită limba, a fost subjugat și plaiul.

Limba (I. „Organ musculos mobil, care se află în gură, servind la perceperea gustului, la mestecarea și la înghițirea alimentelor, la om fiind și organul principal de vorbire” [10, p.572]) îndeplinește două funcții importante: a) alimentează corpul uman și b) întreține comunicarea. Astfel, în popor acest cuvânt a ajuns să fie destul de frecvent, utilizându-se în diverse unități frazeologice ca: *a-ți înghiți limba; a alerga* (sau *a umbla*) *după ceva* (sau *după cineva*) *cu limba scoasă; a fi slobod la limbă* (sau *limbă slobodă*); *a-și scurta limba; a scurta* (sau *a tăia, a lega*) *limba cuiva; a-și pune frâu la limbă sau a-și ține* (sau *băga*) *limba (în gură); a-și mușca limba; a vorbi cu limbă de moarte; a lega pe cineva cu limbă de moarte* ș.a. În majoritatea acestor frazeologisme, termenul *limbă* e folosit cu sens de „comunicare”, limba fiind „II. Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele; limbaj, grai” [10, p.573]. Un alt sens ar fi și „III. Limbajul unei comunități umane, istoric constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică și lexicală proprie” [10, p.573].

Marele lingvist Eugen Coșeriu ne-a lăsat o vastă operă teoretică, tratând toate problemele lingvisticii, abordând problema limbii române (îndeosebi cea din RM), bătănd în poarta lumii, pentru a spune tuturor că există o limbă română unitară, pe care o vorbesc românii de pretutindeni. S-a implicat ca nimeni altul în apărarea idealurilor naționale, în soluționarea problemelor legate de numele adevărat al limbii și poporului nostru. E. Coșeriu, în cele două principii formulate în filozofia asupra limbajului (1. suveranitatea limbii asupra lumii și 2. libertatea subiectului vorbitor), menționează: „Nu trebuie să uităm că nu limba este determinată de realitate, ci dimpotrivă, realitatea este concepută prin intermediul limbii”, „...după ce aceasta, lumea, a trecut, în timp, în limbaj” (Logicism și antilogicism în gramatică) și „Limbajul este pentru noi o activitate liberă. El ține, deci, de însăși esența omului, întrucât numai omul poate acționa în mod liber” [8, p.9].

Vorbind despre limba Republicii Moldova, avem de-a face cu o serie de probleme, cea mai gravă fiind mentalitatea „mioritică” a poporului nostru, care se lasă influențată de toți și de toate. Noi, băștinașii, de atâția ani așa și n-am conștientizat că limba pe care o vorbim este cea română, și nicidecum cea „așa-zisă moldovenească”, și că aici doar ea trebuie să fie stăpână.

Pe timpul totalitarismului, în Republica Moldova „era încălcat în mod grosolan adevărul obiectiv prin susținerea ideii că în Republica Moldova locuiesc moldovenii și se vorbește limba moldovenească, care s-a dezvoltat și a ajuns la un nivel înalt datorită influenței benefice a limbii ruse; că moldovenii sunt un popor total diferit de români și n-au nicio legătură cu popoarele romanice și cu limbile lor. Pentru a mări și mai mult prăpastia dintre România și Republica Moldova, s-au introdus în limbă calchieri din rusă, alcătuiindu-se diverse dicționare ce conțineau cuvinte „fabricate” peste noapte. Apar gramatici stâlcite, în care numele naționale au altă formă, de exemplu: Hâncu devine Hinculov, Donici – Doncev etc. Și abia în anii de Renaștere Națională (începând cu 1989), savanții de bună credință, scriitorii patrioți, mulți oameni de cultură etc. au

început a promova și a propaga „principiul obiectivității”, spunând lucrurile așa cum sunt în realitate, afirmând adevărul *sine ira et studio*” [2, p.56].

Doctrina marxist-leninistă promova ideea contopirii tuturor limbilor naționale în una singură – limba rusă. Dar ne punem întrebarea: e uman oare așa ceva? E omenesc să impui pe cineva să-și lase limba și s-o primească cu brațele deschise pe cea silită? Și *volens-nolens*, în procesul contactului în masă cu indivizii de limbă rusă nu este exclus faptul că limba națională degradează, se deteriorează. Căutând a bara catastrofa națională, Eugen Coșeriu și-a expus în repetate rânduri opinia: „Nu există nimeni în Occident dintre cei informați care să susțină această teorie a «limbii moldovenești»... Mie, de exemplu, mi-e rușine să discut despre problema «limbii moldovenești». Nu se poate demonstra că doi și cu doi nu fac cinci. Cine spune că fac cinci are datoria el să demonstreze și nu celălalt, care spune că doi și cu doi fac patru” [Apud: 1, p.4].

Profesorul E.Coșeriu cercetează limba română în cadrul teoriei lingvistice generale sub diverse aspecte: diacronic, sincron, semantic, pragmatic, categorial. Domnia sa a încercat să trezească conștiința națională a basarabenilor prin numeroase articole și conferințe, susținând că „savantul nu-și poate permite să rămână în turnul său de fildeș/numai în comunitatea... oamenilor de știință și să vorbească numai pentru comunitatea oamenilor de știință. În realitate el vorbește pentru toți cei care s-ar putea interesa de aceleași fapte, iar cei care s-ar putea interesa sînt toți oamenii” [8, p. 17], dar ea, conștiința, continuă să mai dormiteze.

Astăzi în mod deosebit trebuie să ne preocupe istoria noastră, căci mulți sunt cei care ne vor „binele”, veniți nu se știe de unde și când, doresc să ne învețe pe noi, băștinașii, limba noastră „adevărată”, știind ei mai bine care ne sunt rădăcinile și graiul. Dar, slavă Domnului, există și la noi minți luminate ce nu permit să ne întunece niște venetici.

Regretatul savant Eugen Coșeriu, cu începere de la 1988, de când a pornit lupta pentru renașterea națională și dezrobire de „imperiul răului din afară, dar și din sufletele noastre întinate pe parcurs de decenii de timorare și de întuneric ...” [12, p.74] e mereu „cu noi pe baricade, în primele rânduri” [Ibidem].

Fiind în una din vizitele dumisale la Chișinău, profesorul a rămas profund decepționat văzând că unii reprezentanți ai Puterii nu cunosc limba pământului sau nu vor să vorbească românește și i se adresează și dumnealui în limba rusă. „A trebuit să spun că eu nu știu rusește. Îmi pare cu totul imposibil, adică – de necrezut, că într-o țară care are totuși o limbă de stat (dacă vor s-o numească moldovenească, s-o numească moldovenească – în Preambulul Constituției e spus că e aceeași ca și limba română) să nu știe limba de stat o autoritate” [9, p.10].

E necesar să tindem spre o limbă perfectă, vorbită fără incorectitudini, căci, dacă vorbești infect, îl ofenzezi, în primul rând, pe ascultător, te etalezi pe tine. Tu ești așa precum vorbești, desconsideri tradiția, comunitatea, adică te disprețuiești pe tine însuși. Și atunci ne întrebăm: Cine suntem noi? Ce cred alții despre noi, când ne aud vorbind o limbă stălcită, plină de rusisme și barbarisme? Oare mai putem ține capul sus în fața altor popoare cu o limbă bine orânduită gramatical și stilistic? Și ajungem la concluzia: regimul totalitar a avut drept scop înjosirea noastră în ochii lumii și în ai noștri proprii. Ne-a fabricat o limbă-hibrid și ne-a făcut-o limbă de stat. Regionalismele și calchierile din limba rusă o fac să sune altfel decât limba literară. Pentru neprietenii noștri acest fapt e argumentul forte, un criteriu net de deosebire între limba română și cea moldovenească. „Vă scoborâți pe Lenina?” Această întrebare o poți auzi în troleibuz. Să fie de vină memoria căreia i-a scăpat denumirea actuală a stației? N-am crede, căci au trecut deja atâția ani de când a fost redenumit bulevardul principal al orașului. E vorba de o intoxicație mentală a poporului nostru, care în felul acesta încearcă să facă opoziție deșteptării naționale, apărând cu îndârjire sistemul vechi, căci, după cum afirmă ei: „...tot mai bine era atunci...”. Dar mai bine pentru cine?

Am observat că este o „modă” a vorbi în oraș, în capitala țării, limba rusă. Când ți se adresează cineva, o face deseori în limba lui Pușkin, chiar dacă o vorbește prost. Abia după ce-i răspunzi în română, trece și el la limba maternă. Când ne vom trezi din acest somn lamentabil? Și, neapărat, ne punem întrebarea: În RM e mono-, bi- sau multilingvism? Cu toate că răspunsul ar trebui să fie evident.

E greu să lupți cu morile de vânt. Și doar așa poate fi calificată situația limbii române în RM, care depinde, într-o măsură mai mare sau mai mică, de persoane incompetente și răuvoitoare, ce încalcă toate valorile naționale ale poporului nostru: limba, istoria ...

Indiferența organelor de stat în această privință l-a făcut pe marele savant să conchidă: „A promova sub orice formă o limbă moldovenească, deosebită de limba română este din punct de vedere strict lingvistic ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic, e o absurditate și o utopie; și

din punct de vedere politic e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și deci un act de genocid etnico-cultural” [7, p.25].

Când nu vom permite străinilor și neprietenilor limbii române să dicteze în casa noastră, atunci vor dispărea absurditățile și aberațiile sovieto-moldovenești, ce au pătruns în conștiința multora din RM.

Vom pune oare punct situației penibile în care ne aflăm în fața lumii? Însuși profesorul E.Coșeriu menționa: „... pe mine m-a întreat cu multă mirare, la Moscova, un profesor universitar cum de mă puteam înțelege cu două studente din Bălți, vorbind cu ele moldovenește și eu românește; și când i-am spus că e aceeași limbă, m-a privit cu neîncredere și suspiciune; pe el, la școală și la universitate, îl învățaseră altceva” [Ibidem].

Nu există limbă moldovenească, ne-o dovedește maestrul Eugen Coșeriu, folosind criteriile: tipologic, genealogic și „areal”. Dumnealui nici nu spunea limba moldovenească, ci „așa-zisa”, „fiindcă o limbă moldovenească, diferită de limba română, sau chiar și numai de dialectul dacoromân, pur și simplu nu există: e o himeră creată de o anumită politică etnico-culturală străină, fără nici o bază reală” [3, p.8].

Argumentele aduse sunt destul de convingătoare (pentru cei care au intenția a le pricepe, nu pentru răuvoitorii limbii române) că:

– limba vorbită în Basarabia ține de dialectul dacoromân și nici nu constituie cel puțin un grai autonom, ce are trăsături specifice în cadrul dacoromânei, ca graiul bănățean sau maramureșean;

– graiul dintre Prut și Nistru și dincolo de Nistru ține de tipul lingvistic romanic în realizarea românească a acestuia și de subtipul dacoromân;

– această „limbă” de aici e cuprinsă în aria dacoromână, având aceleași caracteristici (influența maghiară și formarea limbii comune). Procesul de rusificare n-a făcut-o să treacă în altă arie ori subarie lingvistică, ci doar a implicat adoptarea limbii ruse pe lângă cea română, sau pentru unii vorbitori mai puțin culti aceasta a însemnat substituirea limbii naționale prin cea rusă, ceea ce înseamnă că doar niște vorbitori au trecut la altă limbă, nu că româna s-a modificat. Calcurile lingvistice sunt niște greșeli de limbă ale bilingvilor care nu cunosc bine nici una din aceste limbi și nicidecum nu sunt reguli și norme noi integrate în sistemul lingvistic;

– cei care susțin ființarea limbii „moldovenești” confundă criteriul genealogic cu cel „areal” și istoria lingvistică cu cea politică, afirmând că odată cu anexarea Basarabiei la Imperiul rus, în 1812, graiul „moldovenesc” din Basarabia și graiul moldovenesc, de la vest de Prut, care au fost separate politicește, s-au dezvoltat diferit (unul a rămas moldovenesc, iar altul a devenit român). Deci, în concepția unora, Prutul a devenit o frontieră lingvistică. Sunt niște aberații, căci:

„a) din punct de vedere lingvistic, graiul basarabean nu s-a despărțit niciodată (și nici până acum) de limba vorbită în dreapta Prutului;

b) acest grai nu ține numai de graiul «moldovenesc»;

c) linia Prutului nu reprezintă o frontieră lingvistică (nu există nici un fenomen important de divergență și convergență care să separe graiul basarabean de dacoromâna din dreapta Prutului);

d) graiurile din dreapta și din stânga Prutului, românești dintotdeauna, se considerau și explicit românești cu mult înainte de anexarea Basarabiei de către ruși” [Ibidem].

O altă dovadă a identității limbii ne servește *Atlasul lingvistic român și Atlasul lingvistic moldovenesc*. Graiul din nordul și centrul Basarabiei aparține graiului moldovenesc propriu-zis, care se întinde și în nordul Transilvaniei, iar graiul din sud ține de graiul muntean, la fel ca și graiul din sudul Moldovei dintre Prut și Carpați. Nicio izoglosă nu transformă Prutul în hotar lingvistic, ci-l taie de-a curmezișul.

Studiind hărțile sintetice din ALRM, profesorul E.Coșeriu a observat: „Formele în același timp generale (cuprinzând toată Basarabia) și specifice (cu limita la Prut) se constată extrem de rar; și numai în vocabular. Numai aproape specific și aproape general e *plasat*, „chel” (care apare și în Bucovina și pentru care la sud, apare și „chel”); generale, dar nu cu totul specifice sunt *lănțuh – lăntug*, „lanț” (înregistrat și în Bucovina de Nord) și *baistruc*, „copil din flori” (înregistrat și în Bucovina, și într-un punct din Moldova din dreapta Prutului); specifice, dar nu absolut generale sunt *grieri*, „creieri”, și *cleioancă*, „mușama”; cu totul specifice și generale (cel puțin după acest atlas) sunt numai *sobor*, „catedrală”, și *sărnice*, „chibrituri” ” [6, p.19]. Dar aceste forme, chiar dacă ar fi fost generale și în același timp specifice, oricum n-ar putea garanta autonomia graiului basarabean. „Cu câteva *cleioance*, cu câteva *sărnice* și cu câțiva *baistruci* nu se face o limbă!” [5, p.6].

– graiurile n-au evoluat în direcții total diferite, deoarece și pe la 1940 erau, în fond, identice și exista o limbă „cultă”, care s-a predat în unele școli până pe la 1870, când a fost interzisă. A fost limba actelor publice din primii ani ai ocupației rusești; limba slujbelor religioase. Bine, avea și forme regionale „moldovenești”,

dar conținea, în primul rând, toate trăsăturile devenite până atunci românești generale și care se cristalizaseră demult în limba română scrisă.

Limba putea fi numită așa, într-o doară, „moldovenească”, deoarece se vorbea în Moldova, dar mereu se avea în vedere limba română. Cronicarii Varlaam, Dosoftei numesc limba în care scriu „română”, și nu altfel.

– stagnarea graiului dintre Prut și Nistru nu înseamnă că s-a format o limbă nouă, la un nivel cu italiana, spaniola, româna. E o absurditate. Dar și în această stagnare cărțile românești au circulat mai întâi liber, apoi clandestin, dar au existat! Scriitorii au folosit aceeași limbă literară, ce nu se deosebea de cea din dreapta Prutului.

Așa-zisa „limbă moldovenească” s-a construit mai târziu în Transnistria, însă a fost o întreprindere contradictorie, deoarece:

a) își propunea să elaboreze o nouă limbă «națională», adică corespunzătoare identității etnice și tradițiilor poporului «moldovenesc», dar în același timp deosebită de limba română, și deci necorespunzătoare aceleiași identități etnice și acelorași tradiții;

b) aspira la o limbă «populară» (fără neologisme latinești și romanice occidentale, «pe care norodul nu le înțelege»), dar în același timp nepopulară (cu neologisme luate din limba rusă ori create ad-hoc, adesea prin procedee neobișnuite în limbile romanice sau chiar contrare normelor acestor limbi);

c) preconiza o limbă strict autohtonă (corespunzătoare graiurilor locale) și în același timp exclusivă, ceea ce, cum am văzut, e imposibil, dat fiind că graiurile românești din stânga Prutului nu constituie o unitate lingvistică omogenă, nici o unitate delimitabilă față de graiurile din dreapta Prutului” [Ibidem].

– oricât de multe schimbări ar fi suferit româna, limba fondată pe graiurile „moldovenești” putea fi doar o formă (aberantă, hibridă și absurdă) a limbii române, și nicidecum o altă limbă a dialectului dacoromân;

– dacă în literatura „moldovenească” au fost incluși doar scriitorii moldoveni de până la 1812, iar cronicarii munteni, Școala Ardeleană, Caragiale, Arghezi, Coșbuc, Goga, Rebreanu ș.a. – nu, atunci trebuiau considerați străini și basarabenii de până la 1940: Stamati, Russo, Donici, Hașdeu, Mateevici, Buzdugan, Stere ș.a.;

– au fost infiltrate mituri despre cruzimea jandarmilor români, care băteau mereu. „Aceste legende fac să se uite că rușii i-au deportat, i-au omorât, i-au trimis în Siberia pe părinții celor care spun acum că jandarmul român le-a dat o palmă” [9, p.17]. Într-un poem de-al său, poetul E.Coșeriu, dezvăluie drama basarabenilor ocupați de forțele sovietice și duși la Polul Nord, departe de patrie, pentru a muri de foame și frig. „La nord de cercul polar / rățăcesc moldovenii prin noapte / În căutare de sălașuri de iarnă / Se poticnesc și cad în troiene / Lupii miloși din Karelia / Le sfășie pieptul cu colții / Nu-i lasă să moară de frig” [Apud: 11, p.23].

– versiunea discretă a dublei denumiri: română în România, moldovenească – în Moldova este iarăși o absurditate. „Limba română n-a fost niciodată numită – și nu se poate numi – «română» sau «moldovenească», fiindcă *român*, *românesc* și *moldovean*, *moldovenesc* nu sunt termeni de același rang semantic (*moldovean*, *moldovenesc* se află la nivelul termenilor *muntean*, *oltean*, *bănățean*, *ardelean*, *maramureșean*, pe când *român*, *românesc* e termen general pentru toată limba română istorică și pentru limba română comună și literară)” [6, p.3]. Singurul argument adus în favoarea dublei denumiri – că aceeași limbă se vorbește în două state diferite – nu este nici el valabil. (În lume sunt foarte multe cazuri asemănătoare: limba germană vorbită în Austria, engleza – în Australia, Statele Unite etc. Nu capătă un alt nume: austriacă, australiană, statouniteană?) Dar cum vom numi limba română vorbită în Ucraina, Bulgaria, Ungaria, Republicile Baltice, Serbia ș.a.?

Mai devreme sau mai târziu, adevărul iese la iveală, căci așa cum spunea A. de S.-Exupéry, „Atâta vreme cât omul nu va fi zeu, adevărul, în limbajul său, se va exprima prin contradicții. Și din eroare în eroare, se merge către adevăr”. Sau cum spunea marele E.Coșeriu: „N-am mai putea lucra, dacă n-am avea convingerea că adevărul până la sfârșit totdeauna învinge, nu contează când, nimic n-ar mai avea rost” [9, p.13].

Sperăm că nu este departe ziua eliberării conștiinței naționale din temnița neadevărului și a mancurtizării.

Referințe:

1. Bogdan T. Interviurile revistei “Contrafort” // Țara, 6 august 1996, p.4.
2. Ciobanu A. Unele principii ale concepției filozofico-lingvistice a profesorului Eugen Coșeriu și aplicarea lor // RLȘL. - 1996. - Nr.5. - P.55-63.
3. Coșeriu E. Așa-zisa “Limbă moldovenească” // Dialog, 21 august 1997, p.8.
4. Ibidem, 27 august, p.6.
5. Ibidem, 4 septembrie, p.6.

6. Coșeriu E. Identitatea limbii și a poporului nostru // Limba română. - Chișinău. - 2002. - Nr.10. - P.2-3.
7. Coșeriu E. Latinitatea orientală // Limba română. - Chișinău. - 1994. - Nr.3. - P.10-25.
8. Coșeriu E. Omul și limbajul său: Studia lingvistica in honorem Eugenio Coșeriu // Analele Științifice ale Universității “Al.I. Cuza” din Iași: Secțiunea 3. e: Lingvistică. – 1991-1992. - Tom. XXXVII-XXXVIII. - 359 p.
9. Coșeriu E. Universul din scoică. - Chișinău: Știința, 2004. - 70 p.
10. Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția a II-a. - București: Univers enciclopedic, 1998. - 1192 p.
11. Ghețu E., Pohilă V. Să-i păstrăm în sufletele noastre pe cei plecați...// Limba română. - Chișinău. - 2002. - Nr.10. - P.19-25.
12. Mățaș N. Colosul din Tübingen // Limba română. - Chișinău. - 2002. - Nr.10. - P.74-75.

Prezentat la 29.10.2008